

Sortida d'estudi a la serra de Busa i la Vall d'Ora (Solsonès)

Jesús Burgueño

La serra de Busa és un indret màgic i singular del Prepirineu. Busa és, alhora, una serra i un pla, segons la perspectiva d'observació que adoptem. Geològicament es tracta d'un sinclinal un xic asimètric (els estrats septentrionals estan més redreçats i assoleixen els 1.526 m al Cogul), amb la direcció normal dels plecs pirinencs (Est-Oest) i constituït per gruixuts estrats de conglomerats que sovint donen lloc a un relleu típicament montserratí. Aquests materials van ser dipositats pels curts i violents rius pirinencs durant l'Oligocè (fa uns 25 milions d'anys), a l'antiga línia de costa del llac de la Depressió de l'Ebre. Formen part de la banda contínua de materials grollers que s'estén al Prepirineu si fa no fa des del coll de Comiols (Montsec) fins a la Quar (Berguedà). La forta resistència d'aquests materials ha fet que, a mesura que baixava el nivell de base, els rius pirinencs s'hi encaixessin per sobreimposició formant espectaculars congostos com el del Cardener, a l'embassament de la Llosa del Cavall, o el més estret de l'Aigua d'Ora, a Sant Pere de Graudescales. Els materials més tous ha facilitat en canvi el buidament erosiu al nord (vall de Lord) i al sud de Busa, de manera que l'erosió diferencial ha acabat de deixar totalment aïllat l'altiplà, enlairat a una alçada d'uns 1.300 metres, d'entre 500 a 700 m per damunt de les fondalades immediates.

El caràcter aïllat i inexpugnable justifica la circumstància històrica més notable d'aquest lloc: la seva utilització com a camp d'instrucció militar durant la guerra del Francès. Quan les principals ciutats catalanes van ser controlades per les tropes franceses, les comarques centrals esdevingueren un focus molt actiu de la resistència i la seu de les institucions legítimes: primer de la Junta del Principat a Solsona, i després de la Diputació de Catalunya a Vic. El tinent coronel solsoní Francesc X. de Cabanes proposà al capità general de Catalunya Luis Lacy la utilització de Busa com a campament i segura rereguarda. Madoz explica que Lacy va fer fortificar els punts més febles i va fer construir un miler de casetes de fusta per a l'allotjament dels resistents. La mateixa font afirma que Busa va ser –després de Cadis– el primer indret d'Espanya en proclamar la Constitució de 1812, en un acte al qual assistiren 8.000 soldats. Cal advertir que llavors es comptava amb telègraf òptic, situat al cingle de la Creu segons el mapa d'Agustí Canellas.

El 10 de juny de 2006, la SCG va realitzar la sortida de cloenda del curs 2005-06 a la serra de Busa, amb un recorregut total de 18 km. Ens vam allotjar a l'alberg de la Rectoria de la Selva (1.059 m). Al matí vam pujar pel bosc de la Selva fins el coll d'Ordigues, Grau de la Creu i vèrtex geodèsic de la Guàrdia (1.448 m), extrem sud-oest del Pla amb una magnífica vista de la Catalunya central i del Solsonès en particular. Passant per la masia del Rial ens adreçarem al Capolat (1.355 m), angle nord-oest del Pla, amb una impressionant panoràmica a vol d'ocell sobre de la vall de Lord (Sant Llorenç de Morunys, embassament de la Llosa del Cavall, la Mola de Lord...). Tot seguit ens arribarem a l'apèndix occidental del pla, el Capolatell: una mena de bitlla de conglomerat, clivellada de fondes esclertes, on s'accedeix per una palanca. Durant la guerra del Francès serví com a presó natural per a confinar-hi els soldats napoleònics; la tradició afirma que, desesperats, n'hi havia que es llençaven al buit al crit "*Mourir á Busa et resurgir á Paris*". Tot desfent el camí ens vam arribar a l'església parroquial de Sant Cristòfol (amb llinda del 1758), des d'on es té una bona visió de conjunt del pla de Busa. Tot seguit vam gaudir d'un magnífic àpat al Rial de Busa, única masia encara habitada de forma permanent (a mitjan s. XVIII la parròquia tenia 63 habitants).

Per la tarda ens vam dirigir cap a la banda oriental del Pla, per les formidables cingleres meridionals, prop de ca l'Artiller (magatzem d'artilleria durant la guerra del Francès, segons el mapa del matemàtic Canellas) i la Bartolina, amb esplèndides vistes cap a la banda de la Selva i la Vall d'Ora. Vam deixar el Pla per la pista que baixa de Busa pel cantó nord (Grau de les Collades), tot fruit de l'emboscada i feréstec paisatge de l'estret congost obert per l'Aigua d'Ora. El darrer quilòmetre fins el monestir de Sant Pere es fa per un costerut i un xic feixuc corriol que permet salvar el Grau d'Escales per un sector ben obac, on fins i tot apareix l'avellaner i el faig.

El bell monestir romànic de Sant Pere de Graudescales va ser reconstruït per la Diputació de Barcelona pel fet de ser un enclavament d'aquesta província: el més petit de Catalunya i segurament de l'Estat (236 m²). Creiem que més exactament comprenia l'antic monestir i masia annexa, però no s'hi devia incloure l'església. En aquesta contrada, la divisió provincial de 1833 situava el límit de Lleida i Barcelona a l'Aigua d'Ora; amb tot, el decret remetia la concreció dels confins al mapa municipal, i això va donar lloc, en aquest sector, a un bon grapat d'inflexions i irregularitats en la línia divisòria. A l'igual que el proper i més extens territori de Valielles, l'anomenada Casa de Sant Pere de Grau d'Escales era un dels diversos enclavaments de l'antiga jurisdicció del marquès d'Aguilar anomenada Quadra d'Aguilar, l'Hospital i Catllarí, la qual restà dins la província de Barcelona i fou agregada al municipi de Montmajor el 1846. És ben probable que els diversos enclavaments corresponguin al patrimoni acumulat pel monestir, aigües amunt i avall de l'Aigua d'Ora.

El monestir de Sant Pere va ser consagrat el 913 i la seva comunitat esdevingué benedictina el 960. El segle XIII esdevingué parròquia, només amb dos preveres que seguien una vida regular canonical, essent-ne el prior nomenat també degà de la Vall de Lord. El segle XV ja només tenia les funcions de parròquia. El s. XVII la nau de l'església es trobava ensorrada i, amb la reordenació eclesiàstica que comportà la creació del bisbat de Solsona, la seu de la parròquia va ser traslladada a Sant Cristòfol de Busa; una decisió polèmica que va ser contestada amb la crema d'aquella església i rectoria. Amb la desamortització s'extingí el culte i es traslladà el retaule de Sant Pere a Sant Cristòfol (Busa celebra la festa major per Sant Pere).

També van ser objecte de visita i comentari, al congost situat uns metres aigües amunt, els vestigis d'una resclosa, potser d'època medieval. La construcció d'aquesta peixera obligà a construir una passarel·la de fusta o camí volat que permetés resseguir l'Aigua d'Ora amunt, tal i com testimonien diversos forats excavats a la roca. És molt probable que en època moderna la presa encara servís per conduir l'aigua a la casa de Sant Pere, on segons testimoni de la família del mas Rial antigament hi havia un molí (*Vèrtex*, n. 190, 2003). Un cop visitat el monestir vam seguir camí avall, fins la Vall d'Ora, on ens recollí l'autocar.

Diguem finalment que fins el 1948 no hi hagué cap pista que permetés l'accés de vehicles a Busa; la primera connectava amb Llinars per Valielles. El 1952 s'obrí la pista que enllaça amb Besora (i per tant també amb Navès, seu de l'Ajuntament) i el 1962 la de la Vall d'Ora (*Vèrtex*, *op. cit.*). L'Ajuntament de Navès preveu l'asfaltat de tota la carretera de Besora fins dalt del pla. Ens permetem dubtar de la seva necessitat i conveniència si es vol evitar la massificació d'un indret tan suggestiu com aquest i conservar el seu atractiu com a lloc inexpugnable.

Foto 1

Al Capolat, amb la serra del Port del Comte al fons. Drets, d'esquerra a dreta: Albert Barriendos, Enric Bertran, Rosa Anna Felip, Daniel Pau, Xavier Rosselló, Josep Armengol, Elisa González, Jordi Alberich, Pau Alegre, Francesc Nadal, Joan M. Giralt, Anna Borbonet i Rafael Giménez. Ajupits, d'esquerra a dreta: J. Luis Urteaga, Montserrat Guerrero i Joaquim M. Puigvert.

Foto 2

Refent les forces al Rial de Busa.